

1) Odbudowa Strzyg po najeździe litewskim

Czy nazwa wsi Strzygi związana jest ze słowiańskim upiorem – strzygą, która wysysała krew człowieka i żywiła się ludzkim ciałem? Być może każda legenda kryje w sobie ziarno prawdy. W obliczu zbyt skąpych w tej kwestii źródeł trudno dziś tego dociec.

Pierwsza wzmianka historyczna zanotowana w 1313 roku w źródłach pisanych na temat wsi Strzygi w tłumaczeniu z języka łacińskiego brzmiała tak: *”...my z Bożej łaski biskup płocki, zważając na wierne służby uczciwego męża, komesa Piotra zwanego Świnka, kasztelana Spicymierza, ofiarowane nam i naszemu kościołowi i chcąc, aby większe były łóżone w przyszłości, pozwalamy, dopuszczamy i dajemy wolność na czternaście lat lokowania wsi z pustkowiec w dziedzictwach: Strzygi [łac. Scrigi- przyp. R.S.], Sinino, Sadłowo, Tagone i [lektura nieczytelna] wsi, pospolicie położonych, w ziemi dobrzyńskiej, w kasztelanii rypińskiej położonych, prawem niemieckim lub polskim albo jak to lepiej i stosowniej będzie mu wydawało się urządzić...”*

14 lat wolnizny dla nowych osadników

Zgodnie z zapisem 20 lutego 1313 roku biskup płocki Jan Abrahamowicz udzielił w podpłockim Mąkolinie wolnizny na 14 lat w celu lokacji na prawie niemieckim lub polskim opustoszałych wsi Strzygi, Sinino (dziś Sumin), Sadłowo, Tagone (według J. Powierskiego mogło to być Stępowo) oraz jakiejś piątej osady leżącej w kasztelanii rypińskiej.

Źródła dają podstawę do twierdzenia, że wsie istniały już prawdopodobnie w XIII wieku, a ich spustoszenie i wyludnienie mogło być spowodowane najazdami litewskimi pod koniec XIII wieku. Względne poczucie bezpieczeństwa oraz ekonomiczna konieczność zagospodarowania upadłych wsi zaowocowały zgodą biskupa dla Piotra Świnki na podjęcie akcji osadniczej. Czternastoletni okres wolnizny pozwala na domysł, że spustoszenie wsi musiało być znaczne, a dawne pola mocno zachwaszczone lub nawet porośnięte młodym lasem.

Okres wolny od danin, czynszów i powinności na rzecz pana

Wolnizna, a więc czas dany osadnikom na zagospodarowanie, budowę zagród i zakładanie pól, sadów i warzywników był okresem, który dla pana feudalnego oznaczał faktyczny brak zysków z tytułu lokacji. Logicznym więc wydaje się fakt, że zależeć mu mogło i na ściągnięciu osadników i jak najkrótszym okresie wolnizny. Z kolei tak zwany zasadzca, który przewodził osadnikom i w ich imieniu negocjował z właścicielem gruntów zainteresowany był z kolei wraz z

przybyłą wspólnotą w jak najdłuższym okresie wolnizny, wliczając w to również jakość i rodzaj ziemi. Wolniznę nadawano zazwyczaj od kilku (2-3 lata) do nawet 25 lat przy terenach porośłym wiekowym borem, który trzeba było karczować i wrywać korzenie lub położonych na terenach wymagających np. melioracji. Wola pana na 14 lat bez opłat pozwalała na domysł, że grunty w okolicach Strzyg były najogólniej mówiąc trudne do zagospodarowania i wymagały znacznych kosztów do zaangażowania ze strony osadników. Jednak w tym wypadku już dokument biskupa z góry określał czas zwolnienia z podatków i najprawdopodobniej nie był wynikiem negocjacji lecz ekonomicznej kalkulacji właściciela gruntów.

Piotr Świnka i jego następcy

Piotr Świnka przybył do ziemi dobrzyńskiej jako skarbnik sieradzki. Jego przybycie wraz z księciem brzesko-kujawskim Władysławem Łokietkiem około 1311 roku wiązało się z objęciem opieki nad synami swojego brata Siemowita. Powrót do władzy Łokietka po rządach królów z czeskiej dynastii Przemysłidów – Wacława II i Wacława III, którzy otaczali się głównie Niemcami – oznaczał wymianę korpusu urzędniczego w Polsce z obcokrajowców na Polaków. Łokietek potrzebował sprawdzonych i lojalnych ludzi. Jednym z tego typu „karierowiczów” mógł być właśnie Piotr Świnka. Między 1311 a 1313 rokiem awansował on na kasztelana spicymierskiego. W awansie pomogło mu zapewne pokrewieństwo z największym chyba orędownikiem procesu zjednoczenia Polski po rozbiciu dzielnicowym – arcybiskupem gnieźnieńskim Jakubem Świnką.. Wkrótce później Świnkowie wykupili z rąk biskupa płockiego nadane wcześniej dobra. Główną siedzibą ich włości zostały prawdopodobnie Strzygi. Jednak Piotr Świnka zginął w czasie obrony Dobrzynia przed Litwinami we wrześniu 1323 roku. Jego dobra stały się wówczas własnością synów (Adama i nieznanego z imienia)około roku 1345. W roku 1367 syn Adama – Piotr uzyskał zgodę króla Kazimierza Wielkiego na dziedziczenie dóbr w Strzygach przez jego synów – Jakusza i Pietrasza. Był on wówczas stolnikiem dobrzyńskim, a wkrótce awansował na chorążego dobrzyńskiego. Należał również do zaufanych osób Każka słuńskiego – oficjalnego następcy króla Kazimierza Wielkiego. Spore zyski, które sobie zapewnił pozwoliły mu, jak słusznie przypuszcza Piotr Gałkowski, na budowę zamku w Sadłowie i kościoła w Strzygach.

Strzygi znaczą upiory

Być może już w połowie XII wieku mogła działać w Strzygach drewniana świątynia lub kaplica. Nie da się również wykluczyć zwyczaju misjonarzy, którzy w okresie chrystianizacji niszczyli miejsca kultu pogańskiego. A na miejscu dawnych uroczysk, gajów, czy polan stawiano chrześcijańskie kościoły. Nazwa Strzygi może pochodzić od staropolskiej strzygi czyli upiora, zjawy w

mitologii słowiańskiej. Strzyga to termin pochodzenia zarówno łacińskiego (striga), jak i greckiego (striks). Czarownica pod postacią sowy wysysającej krew i wciągającej w leśne zasadzki posiada też odmianę według rodzaju męskiego, jako strzyg, strzyż czy strzygoń. Wierzono, że upiory żywią się nie tylko krwią człowieka, ale także ciałem, a nawet duszą. Nie oszczędzają zarówno zmarłych, jak i żywych. Osoby oskarżone o kontakt z upiorami lub nawiedzenie przez zjawy po śmierci przebijano osikowymi kołkami, odcinano głowy, a mogiły obkładano głazami, by utrudnić im ewentualne ożycie. Nazwy miejscowe związane ze słowiańską mitologią to również Żmijewo i Żmijewko (słowiański żmij to kryjący się w podziemnych czeluściach upiór, niechętny i wrogi bóstwom solarnym) oraz Wąpielsk, Wąpiersk (nazwa pochodzi od słowiańskiego wąpierza, żywiącego się krwią ludzką; w Europie zachodniej tę nazwę zmieniono na wampira).

Radosław Stawski

Na podstawie:

P. Gałkowski, K. Grażawski, Strzygi w ziemi dobrzyńskiej (monografia wsi i parafii), Brodnica-Osiek-Rypin 2006.